

Ризики органічного часниківництва

На тлі цьогорічного обвалу цін на часник, вирощений за звичайною конвенційною технологією, виробництво органічного часнику може бути прибутковою справою. Але треба ретельно прорахувати ризики.

ЗЕНОВІЙ СИЧ, д-р с.-г. наук, професор
СВІТЛАНА КУБРАК, канд. с.-г. наук, доцент
Білоцерківський національний аграрний університет

КРИЗА І МОЖЛИВИЙ ВИХІД

Цьогорічна ситуація з виробництва часнику типова для більшості культур, коли попит на ринку посприяв безконтрольному та масовому виробництву. Цей овоч найбільше вирощується на присадибних ділянках. За останніми статистичними даними, під ним зайнято 21,5 тис. гектарів.

Промислове вирощування часнику перейшло рубіж 1,1 тис. гектарів, багато господарств мають площу понад 10 га. Більшість господарств отримали врожайність менш як 8–10 т/га за витрат виробництва понад 200–250 тис. грн/га. Усі господарства з площами до 10 га широко використовують ручну працю понад 250 людино-днів/га.

Через перевиробництво гуртові ціни на вітчизняний часник у липні різко знизилися з 30 до 20 грн/кг, наблизившись до рівня збитковості. Багато фермерів, особливо дрібних господарств, стоять перед вибором: або вдосконалювати виробництво в бік здешевлення, або відмовлятися від часниківництва.

Незважаючи на перевиробництво традиційної часникової продукції, ринок часнику, вирощеного за органічними стандартами, залишається незаповненим. Однак привабливість органічного виробництва не означає швидкого отримання прибутку.

Органічне виробництво овочів у багатьох аспектах буде вдосконалюватися після прийняття Верховною Радою 10 липня

2018 року нового Закону України під №5448-д «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Цей закон вступає в дію через рік. Вимоги до часнику аналогічні вимогам до інших овочів. Новий закон передбачає не тільки сертифікацію кінцевих продуктів, але й самого процесу виробництва. Усі технологічні прийоми під час вирощування органічного часнику виробник повинен декларувати і щорічно проходити сертифікацію. Для контролю з боку держави буде створено три реєстри: виробників продукції, органів сертифікації у сфері органічного виробництва, а також запровадять певні вимоги до органічного насіння і садивного матеріалу. Щодо часниківництва, то тут непочатий край організаційних та технологічних робіт.

ВИБІР ТЕХНОЛОГІЙ

З чого розпочати виробництво часнику? Виробництво органічного часнику починається із постійного моніторингу вимог споживача для визначення обсягів продукції.

Наступним вибором буде технологія виробництва. В українському часниківництві практикують два основні способи вирощування:

- нестрількуючі сорти розмножують зубком, який отримують за традиційними технологіями і за допомогою дорогого мікроклонального розмноження (останній спосіб поки що на стадії зародження);
- стрількуючі сорти, які переважають в Україні, вирощують через зубок, повітряні цибулини з отриманням однозубки (з її викопуванням або без викопування).

Часник сорт Любаша після обробки мікоризою набуває рожевого забарвлення

Часник і гарбуз — один з прикладів оптимальної сівозміни у ТОВ «Чистий продукт»

Виброскоба — важливий інструмент контролю бур'янів у часниківника Парашенка С. В.

Кожна з цих технологій практикується за двох термінів висаджування – осіннього і ранньовесняного. Для вирощування через повітряні цибулини у 1980-х рр. науковою школою академіка Ореста Барабаша була розроблена оригінальна здешевлена технологія вирощування товарного часнику за літніх термінів сівби (на початку липня) повітряними цибулинами тогорічного врожаю, які добре зберігають схожість за відповідних умов зберігання.

РИЗИКИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

До довготривалих ризиків у виробництві високоякісного часнику відносять ґрунт. Від його вибору, проведених аналізів, складених програм збереження, підвищення родючості та методів органічного землеробства залежить урожай. Для часнику найбільш придатні усі різновиди чорноземів, дерново-карбонатних і сірих лісових ґрунтів із нейтральною реакцією ґрунтового розчину та вмістом гумусу не менше 2%. За гранулометричним складом найкращими є суглинки. Дуже легкі супіщані та піщані, а також важкі глинисті ґрунти є найменш придатними, хоча перші можна покращити вирощуванням сидератів і встановленням зрошування.

На всіх типах ґрунтів непросто зруйнувати плужну підшову, яка перешкоджає проникненню коренів на глибину 50–60 см. У дощові періоди ускладнюється догляд за часником і збирання врожаю. Якщо ґрунт у господарстві не підходить для часниківництва, то краще змінити спеціалізацію.

До вкрай небезпечних ризиків належить мінливість погодних умов. Осимий часник починає вегетацію восени, потім упродовж трьох зимових місяців проходить жорстке випробування на зимостійкість і поступово переходить у короткий весняно-літній період інтенсивного росту. Від висаджування в жовтні до збирання врожаю на початку липня проходить 8–9 місяців.

Аналіз кліматограм Вальтера на основі співвідношення середньомісячних температур і суми опадів свідчить про наявність в умовах України двох періодів перезволоження і посух. Перша загроза перезволоження часто застає часниківників у жовтні та листопаді, коли стає неможливо вчасно і якісно провести висаджування. Потім настає зима, яка часто спричинює часткове підмерзання або навіть повне вимерзання часнику. На південному сході країни 2–3 рази на кожні 10 років спостерігаються безсніжні та вітряні зими. У західних і центральних регіонах, на нерівних полях із блюдцями спостерігається вимокання. У квітні – травні настає перший період посухи, яка в червні переростає в другий період перезволоження. Посуха стримує відновлення росту, а перезволоження сприяє росту бур'янів та поширенню хвороб (фузаріозу, бактеріозу та іржі). Затяжні дощі під час збирання врожаю у липні, як це було в поточному році, можуть звести нанівець усі зусилля виробника. У серпні–вересні, а інколи

й на початку жовтня спостерігається друга хвиля посухи, що стримує підготовку поля під майбутній урожай.

Складаючи бізнес-план, ми рекомендуємо робити багаторічний аналіз погодних умов не менше ніж за два цикли сонячної активності, які вписуються в один цикл життя магнітного поля сонця (22–25 років). Аналіз за середньодобовими температурами і сумами опадів проводять помісячно та подекадно. Важливо зробити додатковий аналіз за максимальними і мінімальними температурами, кількістю днів з опадами. Такий аналіз дасть можливість більш точно визначити частоту загроз, зрозуміти їхню природу та оптимізувати фінансові, технологічні зусилля на нейтралізацію погодних ризиків.

В органічному часниківництві сівозміни впливають на розвиток хвороб, поширення шкідників (нематод, кліщів) та ґрунтового. Потрібна хоча б короткочасна сівозміна, але одразу виникає проблема розширення парку сільгосптехніки та інфраструктури для післязбиральної доробки і зберігання різних рослин.

ДОСВІД ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Цінним є досвід відомого виробника органічного часнику Сергія Парашенка (ТОВ «Чистий продукт»), який на звичайному чорноземі використовує двошліпну ультракоротку сівозміну з чергуванням полів із різними сортами гарбузів на продовольчі цілі і сортів часнику Дюшес, Любаша та Ірен.

Часник фермер вирощує в однорічній або дворічній культурі через однозубку без викопування. Цей відомий часниківник за тривалий період накопичив великий досвід збереження родючості ґрунту та знає, як контролювати бур'яни у посівах. У господарстві широко використовуються удосконалені ним спеціальні конструкції культиваторів і вібраційних скоб, з допомогою яких вдається підтримувати низький рівень забур'яненості.

Небезпечними хворобами часнику є гнилі денця і коренів, які передаються через садивний матеріал. Окрім сівозміни, важливими способами контролю є використання сертифікованого садивного матеріалу, налагодження власного розсадництва з використанням повітряних цибулин і клонового добору, а також обробкою зубків, однозубки і повітряних цибулин біофунгіцидами (Флорабацилін, Триходермін, Планриз тощо). Певні перспективи має обробка мікоризними препаратами на основі грибів гломус і чорного трюфеля. Щодо такого захворювання листків, як іржа, то тут важливо не допускати загущення рослин. Проти личинок травневого хруща, який має високий ступінь шкодочинності на полях уздовж лісів, старих садів та лісосмуг, можна використати біопрепарат Метаризин. Для контролю листкової часникової молі, літ якої в Степу починається на початку травня, застосовують препарати Лепідоцид, Актофіт, Бітоксизабацилін та інші біоінсектициди. ●